

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На правах рукопису

ХУДО

Володимир Володимирович

**Організаційно-економічний механізм
розвитку підприємництва
в сфері науки і наукового обслуговування**

Спеціальність 08.06.01 - Економіка підприємств
і форми господарювання

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів - 1995 р.

00754793 (Z)

Дисертація є рукописом.

Робота виконана в Інституті регіональних досліджень НАН України.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
КОЗОРИЗ Марія Андріївна.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
БОЙКО Євген Іванович.
кандидат економічних наук, доцент
МИХАЙЛОВСЬКИЙ Василь Іванович.

Провідна установа: Тернопільська Академія народного господарства.

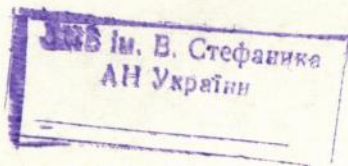
Захист дисертації відбудеться "3" травня 1995 року о 11 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 04.10.01 по захисту дисертації
на здобуття наукового ступеня доктора наук в Інституті регіональних
досліджень НАН України за адресою: 290008, м.Львів-8, вул.Театральна,
17.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту регіональних досліджень НАН України.

Автореферат розісланий 28 квітня 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

ЖОВТАНЕЦЬКИЙ В.І.

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність досліджень. Світовий досвід показує, що за рахунок вмілого використання нових ідей, прогресивних технологій високорозвинені країни забезпечують панівне становище на міжнародних ринках збуту продукції, високий рівень задоволення попиту споживачів, процвітання національної економіки. Продукція і послуги наукового і науково-дослідного спрямування в таких країнах мають підвищений попит і високу вартість.

В Україні ринкова трансформація економіки відбувається в умовах економічного спаду і кризи, які охопили всі сфери народного господарства і в найбільш гострій формі проявились у сфері науки, культури, освіти. Перш за все знизився попит на науково-дослідну продукцію з боку виробничої сфери, оскільки значна частина промислових підприємств є неплатоспроможною, скоротились обсяги бюджетного фінансування на утримання наукових і науково-дослідних установ. В результаті галопуючих темпів інфляції знецінилась праця наукових працівників, що призвело до підвищеної плинності найбільш кваліфікованих наукових кадрів у інші галузі народного господарства, в тому числі й за межі України.

Необхідність структурної перебудови науково-дослідних установ, наближення її тематики до потреб національної економіки неодноразово обґрунтовувалась в різних інстанціях, знайшла висвітлення в роботах відомих українських вчених, зокрема в наукових працях О.Барановського, Є.Бершеди, М.Бургіна, М.Долішнього, С.Дорогунцова, О.Коновця, І.Лукінова, В.Онопrienко, Я.Плоткіна, Т.Приходько та інших.

Важливими напрямками розвитку ринкових відносин у сфері науки і наукового обслуговування слід вважати розвиток підприємництва. В зарубіжних країнах підприємницькі структури науково-

дослідного спрямування успішно вирішують питання пов'язані із формуванням нових ідей, прискоренням їх впровадження у виробництво, наданням послуг аудиторського і консалтингового характеру. Одночасно розвиток підприємництва слід оцінювати як джерело формування нових робочих місць у сфері науки і наукового обслуговування. Саме останній аспект набуває особливого значення для України за умов економічного спаду і скорочення чисельності наукових і науково-технічних працівників у державних наукових установах.

Однак практична реалізація питань, пов'язаних з організацією підприємництва в сфері науки потребує глибоких економічних досліджень з метою виявлення найбільш перспективних напрямків і форм такої діяльності для умов України. Недостатня розробленість теоретичних, методологічних і правових основ розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування в умовах економічної невизначеності в країні приводить (і досвід це підтверджує) до низької ефективності функціонування підприємницьких організацій.

В сучасних умовах особливої актуальності набувають питання вибору найбільш перспективних форм підприємництва на різних стадіях формування нових знань і їх впровадження у виробничу сферу, враховуючи наявний науковий потенціал в країні й реальну економічну ситуацію, досягнення зарубіжного досвіду.

Необхідність дослідження таких питань, актуальність розв'язання проблем і суперечностей, які виникли в процесі ринкового трансформування економіки в сфері науки і наукового обслуговування обумовили вибір теми дисертаційної роботи, сформували її мету, завдання і структуру.

1.2. Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні принципів і форм організації підприємницьких структур у сфері науки й наукового обслуговування та розробці організаційно-економічного механізму сприяння розвитку такої діяльності.

В процесі дослідження вирішувались наступні завдання:
аналітичний огляд і оцінка вітчизняного й зарубіжного досвіду з питань розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування;

визначення ролі, функцій, завдань і сфери використання підприємницьких структур науково-дослідного спрямування в розвитку національної економіки України;

класифікація типів підприємницьких організацій у сфері науки і наукового обслуговування;

аналіз і оцінка результатів функціонування підприємницьких структур науково-дослідного спрямування і визначення перспективних напрямків їх розвитку;

визначення мети, завдань, функцій і структури організаційно-економічного механізму сприяння розвитку підприємництва в науці та науковому обслуговуванні;

розробка методичних підходів до визначення підприємницького ризику в роботі підприємницьких структур науково-дослідного спрямування;

обґрунтування принципів створення регіональних центрів сприяння розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування.

1.3. Предмет, об'єкт і методологія дослідження. Предметом дослідження є фактори й умови, що впливають на розвиток підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування. За об'єкт дослідження прийняті різні типи підприємницьких організацій науково-дослідного спрямування, які зареєстровані й функціонують в Україні та, зокрема, у Львівській області. Вихідною інформацією в проведенні досліджень прийняті: статистична звітність про результати роботи підприємницьких організацій за 1990-1994 рр.; вітчизняні й зарубіжні публікації з питань розвитку підприємництва, аналітичні розрахунки показників, які характеризують ефективність функціонування підприємницьких організацій в науці й науковому обслуговуванні; законодавчі й нормативні документи, які регламентують роботу підприємницьких організацій в Україні тощо.

В процесі досліджень використані сучасні теорії і методи, такі як: теорії ризику підприємницької діяльності, системний аналіз, програмно-цільовий підхід, порівняльний економічний аналіз, методи групування, співставлень та інші.

1.4. Наукова новизна дисертації полягає в наступному.

1. Уточнена сутність категорії "підприємницька організація науково-дослідного спрямування". Таку організацію запропоновано визначати як самостійний суб'єкт економіки, сформований на добровільних засадах з метою формування нових ідей, технологій,

"ноу-хау", продукції, послуг, прискорення їх впровадження у практику господарювання і досягнення на цих засадах підвищення прибутковості та ефективності виробництва.

2. Розроблена класифікація типів підприємницьких організацій науково-дослідного спрямування, в основу якої покладені наступні класифікаційні ознаки: види науково-дослідних робіт, стадії формування нових знань, ідей і впровадження їх у виробництво, форми власності, організації підприємницької діяльності й управління нею, галузі використання науково-дослідних робіт.

3. Обгрунтовані особливості формування системи показників, які характеризують ефективність функціонування підприємницьких організацій науково-дослідного характеру і методи їх розрахунку.

4. Обгрунтовані: мета, структура, функції і завдання організаційно-економічного механізму сприяння розвитку підприємництву в сфері науки і наукового обслуговування з позицій інтересів держави, регіонів, місцевих органів влади, суб'єктів ринкової інфраструктури і безпосередньо підприємців науково-дослідної галузі.

5. Запропонований методичний підхід до визначення підприємницького ризику науково-дослідних організацій з врахуванням специфіки їх діяльності.

1.5. Теоретична і практична цінність роботи. Теоретичне значення результатів дослідження полягає в поглибленні знань з проблем розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування в умовах переходу від тоталітарних режимів господарювання до ринкової економіки, включаючи питання, пов'язані з визначенням впливу науково-дослідного підприємництва на прискорення темпів впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, формування нових наукових ідей і їх використання в практиці господарювання.

Теоретичні основи формування і розвитку науково-дослідного підприємництва можуть розглядатись як один із напрямків перебудови державних наукових і науково-дослідних установ, пристосування їх до вимог ринкової економіки.

Практичне значення результатів досліджень полягає в розробці методичних підходів до визначення підприємницького ризику в науково-дослідній діяльності; обгрунтування принципів створення регіональних Центрів сприяння розвитку підприємництва в науці та науковому обслуговуванні, визначенні структури, функцій

і завдань організаційно-економічного механізму сприяння розвитку підприємництва науково-дослідного спрямування. Розроблені методичні підходи спрямовані на підвищення ефективності функціонування підприємницьких структур в досліджуваній сфері і збільшення їх впливу на розвиток національної економіки.

Отримані в процесі дослідження результати теоретичного та практичного характеру використані при розробці наукових досліджень Інституту регіональних досліджень НАН України покладені в основу формування установчих документів підприємницьких організацій науково-дослідного характеру.

1.6. Апробація роботи. Результати досліджень доповідались на науково-практичних конференціях, симпозиумах, семінарах, в тому числі: "Економіка України в умовах державної незалежності" (м.Львів, 1991), "Проблеми становлення української національної соціально-економічної моделі" (Львів, 1993), "Карпати - український міст в Європу: проблеми і перспективи" (Львів, 1993), міжнародній науково-практичній конференції "Становлення нової економічної системи в Україні" (Львів, 1994), науково-практичних семінарах Інституту регіональних досліджень НАН України за 1991-1994 рр.

1.7. Публікації. За результатами досліджень опубліковано 5 наукових праць загальним обсягом 43,5 друкованих аркушів, в т.ч. 3,8 належать особисто автору.

1.8. Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури. Загальний обсяг роботи 190 сторінок друкованого тексту.

1.9. Особистий внесок дисертанта в розробку наукових результатів.

До основних наукових результатів, які становлять особистий здобуток дисертанта і вносяться на захист, належать наступні:

1. Узагальнення результатів аналізу використання підприємницьких структур науково-дослідного спрямування в індустріально-розвинених країнах і визначення форм їх впливу на розвиток національної економіки.

2. Класифікація типів підприємницьких структур наукового і дослідного характеру за формами власності, методами організації

та управління, видами робіт, стадіями розробки і впровадження нових ідей, послуг, робіт і напрямками їх використання в практиці господарювання.

3. Оцінка ефективності функціонування підприємницьких структур науково-дослідного характеру в Львівській області, Україні в цілому за 1990-1994 рр.. Визначення специфіки їх функціонування в період становлення ринкових відносин, основних причин, які гальмують розвиток таких структур і знижують їх ефективність. Обґрунтування перспективних напрямків розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування України.

4. Обґрунтування мети, завдань і функцій організаційно-економічного механізму сприяння розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування, принципів його побудови в умовах становлення ринкової економіки.

5. Методичні підходи до визначення підприємницького ризику дослідних організацій.

6. Принципи формування регіональних центрів сприяння розвитку підприємництва в сфері науки й наукового обслуговування.

II. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

2.1. Соціально-економічні передумови розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування.

Дослідження показали, що наукові установи сформовані на принципах централізованого підпорядкування, одержавлення не тільки основних фондів але й результатів науково-дослідної діяльності опинилися в процесі ринкової трансформації економіки в найбільш скрутному становищі й найменш підготовленими до нової системи господарювання. Якщо порівняти темпи спаду валового суспільного продукту і національного доходу України за період 1990-1994 рр., то вони значно менші, ніж темпи зниження асигнувань на науку. Це безпосередньо і опосередковано відбилось на іноваційній політиці держави, результатах господарювання. Подальші процеси поглиблення кризи в науці й науковому обслуговуванні можуть привести до невідворотних процесів руйнації вже створеного наукового потенціалу, який за оцінками зарубіжних експертів займає поки що провідне місце серед країн СНД та Східної Європи.

Досвід показує, що перехід до ринкової економіки – процес складний, довготривалий і суперечливий, а тому потребує розробки виваженої стратегії і тактики його реалізації. Слід відзначити, що сьогодні ще не розроблена загальна стратегія перебудови наукового потенціалу стосовно вимог ринкової економіки. Однак ведуться інтенсивні пошуки виходу національної науки з кризи. В дисертації на засадах аналітичного огляду зарубіжного досвіду обґрунтовані найбільш перспективні напрямки підприємництва в науці й науковому обслуговуванні України, визначені їх роль, завдання і функції в піднесенні національної науки і економіки в цілому в умовах переходу до ринкової системи господарювання. Автор вважає, що розвиток малих форм організації наукової діяльності на засадах використання недержавних форм власності може стати найбільш активною ланкою в перебудові всієї структури відносин у сфері наукової діяльності та забезпечити її вплив на підвищення ефективності використання наукової і науково-дослідної продукції в народному господарстві України, сприяти розширенню сфери зовнішньоекономічної діяльності та інтеграції держави в світову економіку. Однак реалізація цього напрямку потребує докорінної реорганізації основних суб'єктів у відповідності з принципами і законами функціонування ринкової економіки. Визначальними факторами, які можуть сприяти розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування в дисертації визначені:

політика держави стосовно розвитку науки і використання її результатів у національній економіці;

кон'юнктура ринку, включаючи попит на науково-технічну продукцію і послуги;

підготовленість і зацікавленість наукового та науково-технічного персоналу до підприємницької діяльності, заснування свого діла.

2.2. Класифікація видів підприємництва і типів підприємницьких організацій в науці та науковому обслуговуванні.

Значна частина проблеми, що стосується визначення методологічних підходів до заснування підприємницької діяльності в науці й науковому обслуговуванні може вирішуватись на засадах розробки класифікації основних видів підприємницької діяльності й типів організації підприємницьких структур. Зокрема, класифікація видів і типів підприємницьких структур має використовуватись при оцінці ефективності їх функціонування, визначенні

особливостей і специфічних ознак кожного типу і найбільш доцільних напрямків його впровадження. В економічній літературі зарубіжних країн використовується декілька різних класифікацій підприємницьких організацій в сфері науки і наукового обслуговування, які носять локальний характер і до деякої міри можуть бути використані й у вітчизняній практиці. Однак, автор вважає, що для умов України важливо показати більш повну можливість використання підприємницької діяльності на всіх етапах наукової і науково-дослідної роботи. З цих позицій в роботі за основу розробки класифікації підприємницьких структур прийняті основні класифікаційні ознаки, які розроблені в теоретичному плані й широко використовуються у вітчизняній практиці управління науковими установами і доповнені новими ознаками, які характеризують підприємницькі структури за формами власності, управління і підпорядкування в умовах розвитку ринкової інфраструктури. Основними класифікаційними ознаками, визначено: цільове призначення, ступінь важливості, види зв'язку з суспільним виробництвом, форми підпорядкованості, джерела фінансування, форми власності. Взаємозв'язки різних класифікаційних ознак представлені на рис. 1. В дисертації обгрунтовані напрями вибору різних типів підприємницьких структур в залежності від характеру підприємницької діяльності, наявності коштів, попиту на науково-дослідну продукцію або послуги.

На першому етапі розвитку підприємництва в сфері науки й наукового обслуговування автор визначає пріоритетність за малими формами господарювання, типовими представниками яких в Україні є малі підприємства (МП), наукові кооперативи (НК), спільні підприємства (СП), тимчасові творчі колективи (ТТК).

В дисертації обгрунтовані основні характеристики кожного типу, визначені напрями їх найбільш доцільного використання на різних стадіях науково-дослідної роботи. Досвід світової системи господарювання показує, що попри всі позитивні фактори малі форми підприємницької організації не спроможні вирішувати важливі соціально-економічні проблеми, які виходять за межі окремих національних економік, носять теоретичний характер і потребують великих затрат. З цих позицій автор вважає, що в перспективі підприємницькі структури мають шукати шляхи поєднання зусиль з крупними державними науково-дослідними установами, формувати нові типи об'єднань, такі як технополіси, технопарки, наукові центри тощо.

Рис.1 Класифікаційні ознаки науки і наукових досліджень та класифікація типів підприємницької діяльності

2.3. Аналіз і оцінка результатів роботи підприємницьких структур науково-дослідного спрямування.

Ринкова економіка ставить ряд нових завдань і вимог щодо оцінки результатів науково-дослідної роботи, змінює орієнтацію такої оцінки і напрямки її використання в управлінні діяльністю наукових підприємницьких організацій. З цих позицій в дисертації запропонована методика здійснення аналізу роботи підприємницьких організацій, визначені його мета, завдання і основні етапи досліджень (рис.2). Оцінка результатів діяльності підприємницьких структур науково-дослідного спрямування здійснювалась з метою: визначення фактичного стану ефективності функціонування типових підприємницьких організацій в Україні, динаміки темпів їх розвитку в науці й науковому обслуговуванні, порівняння їх із загальними темпами розвитку підприємництва в Україні, встановлення основних причин, які гальмують розвиток підприємництва в науковій діяльності, обґрунтування перспектив їх розвитку в процесі ринкового трансформування економіки. Вихідною інформацією в здійсненні аналізу прийнята статистична звітність підприємницьких організацій Львівської області України в цілому за 1990-1993 рр.. Динаміка розвитку підприємницьких структур у сфері науки й наукового обслуговування у Львівській обл. за цей же період представлена в наукових звітах НАН України.

Аналіз кількісних і якісних показників, які характеризують результати роботи підприємницьких структур науково-дослідного спрямування показав наступне:

за досліджуваній період спостерігалась стійка тенденція до зростання кількості типових підприємницьких організацій (МП, НК, СП, ТТК);

основними видами продукції, робіт, послуг підприємницьких структур досліджуваного профілю є розробка проектно-конструкторської документації, програмне забезпечення, аудиторські послуги;

в сфері фундаментальних досліджень розвиток підприємництва не набув суттєвого розповсюдження. При цьому спостерігається зниження обсягів таких робіт. Так, у 1990 р. 14,2% малих підприємств виконували роботи, пов'язані з фундаментальними дослідженнями, а в 1993 р. вони становили лише 1,8%. В інших типах підприємницьких структур фундаментальні дослідження взагалі відсутні.

Лише незначна кількість підприємницьких структур займаються розробкою і впровадженням нових технологій і нових форм господарювання. Аналіз підприємницьких структур за формами

Рис. 2 Основні етапи аналізу діяльності підприємницьких структур наукового спрямування

власності показав, що переважна більшість їх сформована на колективних і приватних засадах.

Аналіз розрахункових показників виявив, що за чисельністю працюючих всі підприємницькі організації науково-дослідного спрямування належать до малих форм господарювання. По всіх типах підприємницьких структур спостерігаються темпи зростання показників ефективності їх функціонування. При цьому найбільш високі темпи зростання обсягів виробництва, надання послуг припадають на період 1991-1992 рр.. В 1993р. темпи зростання обсягів виробництва значно знизились в МП і СП.

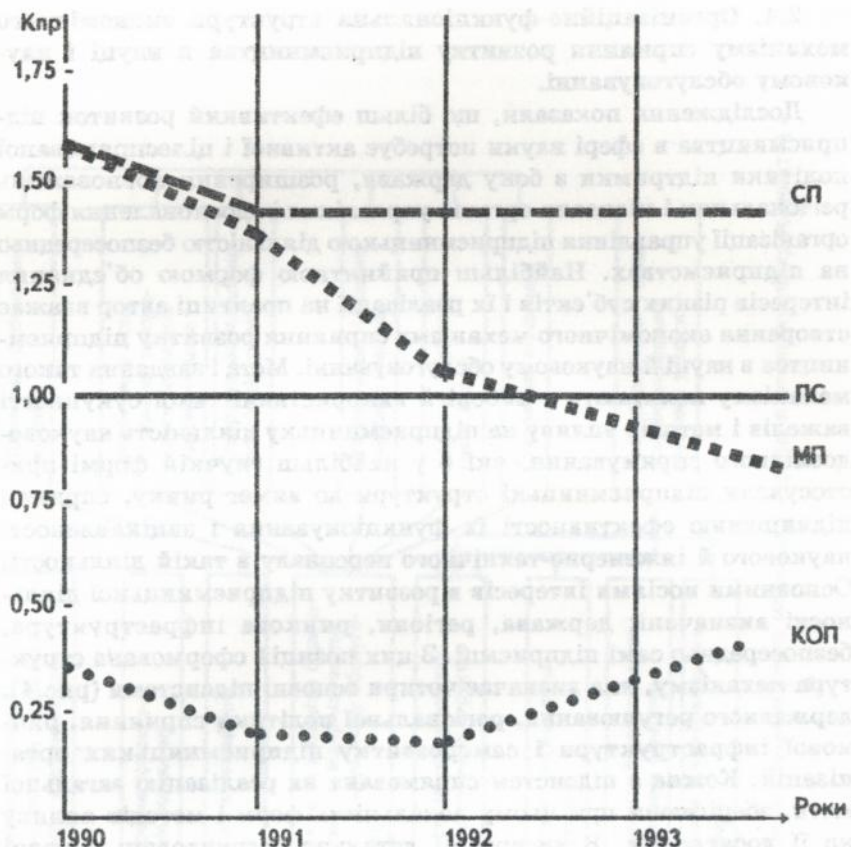
Порівняльний аналіз показників ефективності функціонування різних типів підприємницьких структур (рис.3) дав можливість зробити наступні узагальнення щодо перспективних напрямків розвитку підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування.

1. Підприємництво в сфері науки і наукового обслуговування є складовою частиною підприємництва як форми господарювання, яка сформувалась в Україні в процесі трансформування тоталітарної економіки в ринкову, підпорядковується загальним процесам і тенденціям ринкової трансформації економіки, зберігаючи при цьому локальні завдання, особливості, структуру і характер робіт.

2. Типовими формами організації підприємництва в науці й науковому обслуговуванні є МП, СП, НК, ТТК. При цьому кількість кооперативів за 1992-1993 рр.. різко знизилась. Тимчасові творчі колективи можна вважати основною формою підприємницької діяльності в перший період ринкової трансформації економіки (1988-1991 рр..). В перспективі такі форми підприємництва будуть формуватись на засадах об'єднання індивідуальних підприємницьких послуг, заключення прямих трудових угод і контрактів на виконання певних робіт науково-дослідного характеру.

3. Основною формою власності в діючих підприємницьких структурах є колективна, державна, змішана й приватна. При цьому спостерігаються тенденції до зниження кількості державних структур і збільшення колективних і приватних.

4. Основними причинами, які гальмують розвиток підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування, автор вважає: низький рівень розвитку інфраструктури, недосконалість державної політики щодо оподаткування і кредитування, відсутність юридичного захисту власників інтелектуальної праці, "ноу-хау", монополізм державних наукових і науково-дослідних установ, психологічна невідповідність науковців до підприємницької діяльності, невизначеність перспективи її розвитку.

- - загальний коефіцієнт всіх підприємницьких структур, прийнятий за одиницю
- ■ ■ ■ - малі підприємства
- ● ● ● - науково-технічні кооперативи
- - спільні підприємства

Рис.6 Співставлення коефіцієнтів прибутковості одного працюючого різних підприємницьких структур

2.4. Організаційно-функціональна структура економічного механізму сприяння розвитку підприємництва в науці і науковому обслуговуванні.

Дослідження показали, що більш ефективний розвиток підприємництва в сфері науки потребує активної і цілеспрямованої політики підтримки з боку держави, розширення повноважень регіональних і місцевих органів управління і вдосконалення форм організації управління підприємницькою діяльністю безпосередньо на підприємствах. Найбільш прийнятною формою об'єднання інтересів різних суб'єктів і їх реалізації на практиці автор вважає створення економічного механізму сприяння розвитку підприємництва в науці й науковому обслуговуванні. Мета і завдання такого механізму полягають у виборі й використанні такої сукупності важелів і методів впливу на підприємницьку діяльність науково-дослідного спрямування, які б у найбільш гнучкій формі пристосували підприємницькі структури до вимог ринку, сприяли підвищенню ефективності їх функціонування і зацікавленості наукового й інженерно-технічного персоналу в такій діяльності. Основними носіями інтересів в розвитку підприємницької діяльності визначені: держава, регіони, ринкова інфраструктура, безпосередньо самі підприємці. З цих позицій сформована структура механізму, яка визначає чотири основні підсистеми (рис.4): державного регулювання, регіональної політики сприяння, ринкової інфраструктури і саморозвитку підприємницьких організацій. Кожна з підсистем спрямована на реалізацію загальної мети, зберігаючи при цьому локальність форм і методів впливу на її досягнення. В дисертації детально обгрунтовані основні функції та завдання кожної підсистеми.

2.5. Методичні підходи до визначення підприємницького ризику в науково-дослідній діяльності. В ринковій економіці під категорією "ризик" прийнято розуміти невизначеність в одержанні доходу взагалі, або в одержанні того розміру доходу від інвестицій, на який розраховує інвестор. Питанням дослідження економічних процесів, які впливають на величину ризику в ринковій економіці надається велика увага. В адміністративно-командній економіці питання, пов'язані з визначенням ризику, не виділялися в окрему проблему, оскільки основні види підприємництва не мали практичного розвитку. Тому у вітчизняній практиці такі питання не розроблені з достатньою повнотою в теоретичному аспекті й мають значні обмеження в практиці. В той же час необхідність у виз-

Рис. 4 Схема взаємозв'язків основних підсистем економічного механізму сприяння розвитку підприємництва в науці й науковому обслуговуванні.

наченні ризику в підприємницькій діяльності не тільки набуває актуальності, але й ускладнюється в умовах економічної невизначеності та нестабільності. З цих позицій в дисертації на основі узагальнення досвіду зарубіжних країн з питань оцінки підприємницького ризику запропоновано методичний підхід до визначення ризику в діяльності підприємницьких організацій наукового й науково-дослідного спрямування. При визначенні підприємницького ризику в діяльності науково-дослідних установ автор пропонує виходити з двох наступних позицій:

інтересів інвесторів, зацікавлених у вкладанні капіталів в розвиток підприємницьких установ і отримання прибутків від результатів підприємницької діяльності на засадах реалізації продукції, послуг і участі в розподілі прибутків;

інтересів безпосередньо підприємців, зацікавлених в досягненні високих науково-дослідницьких і економічних результатів, їх визнанні з боку суспільства і задоволенні власних матеріальних і духовних потреб. Перша позиція, пов'язана з інтересами інвесторів, базується на методах оцінки вартості інвестицій, теорії ризику капіталів. Друга позиція базується на використанні основних положень менеджменту в досягненні найвищої прибутковості роботи підприємницької структури і збереження її стабільного стану в ринковому оточенні. Вибір рішення змушує враховувати компроміс на засадах поєднання двох положень: або сильно ризикувати й отримувати високі прибутки, або знижувати прибутки і забезпечувати стійкі фінансові позиції підприємницької організації, її платоспроможність. В дисертації розроблені методичні підходи до визначення зазначених вище двох типів підприємницького ризику.

З позицій інвестора автор пропонує використовувати відомий підхід, розраховуючи майбутню вартість інвестицій за наступною залежністю:

$$FV = P (1 + R)^N, \quad (1)$$

де FV - майбутня вартість інвестицій;

P - початковий депозит;

R - річна ставка процента;

N - кількість періодів (вимірюється в роках).

Змінною в цій залежності є річна ставка процентів на депозит, на основі якої інвестор може вибирати найбільш сприятливі для себе умови і напрямки вкладу капіталів.

З позицій підприємців-власників науково-дослідних підприємницьких структур визначення ризику пов'язане з розрахунками можливих обсягів реалізації продукції, встановленням можливих споживачів нової продукції (послуг), їх купівельної спроможності, прогнозованих цін, витрат і прибутків. У дисертації запропонована послідовність у визначенні ризику підприємців, визначені заходи для його зниження в залежності від новизни продукції, послуг і насиченості ринків збуту.

2.6. Принципи створення регіональних центрів сприяння розвитку підприємництва в науці й науковому обслуговуванні (РЦСРПН).

Дрібні підприємницькі об'єкти науково-дослідного спрямування, як показує досвід розвинених країн, не можуть ефективно функціонувати без підтримки держави, регіонів, великих промислових об'єднань, суб'єктів ринкової економіки. Як напрямок дальшого розвитку підприємницьких структур у сфері науки й наукового обслуговування, підвищення ефективності їх функціонування автор, пропонує створювати регіональні центри сприяння розвитку таких структур. В завдання таких центрів наряду з вирішенням важливих соціально-економічних проблем розвитку регіонів і національної економіки входить:

забезпечення матеріально-технічних, інформаційних та інших потреб підприємців, засновників підприємницьких організацій науково-дослідного спрямування;

надання посередницьких послуг суб'єктам ринкової економіки в заключенні договорів і контрактів з підприємницькими організаціями дослідного спрямування;

визначення пріоритетів в соціально-економічному розвитку регіону й завдань науково-дослідних організацій у їх вирішенні;

реклама результатів науково-дослідної діяльності підприємницьких організацій;

узгодження фінансово-організаційних питань і створення фінансового фонду підтримки малих підприємницьких структур;

надання консультацій з питань юридичного та економічного характеру при формуванні нових підприємницьких структур тощо. В дисертації обгрунтовані завдання, функції і організаційна структура РЦСРПН.

ДНБ ім. В. Стефаника
АН України

III. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.

1. Розвиток підприємництва в сфері науки і наукового обслуговування слід розглядати як неву для умов України форму господарювання, яка в найбільш гнучкій формі здатна зблизити інтереси науки й виробництва на принципах ринкової економіки, забезпечити прискорення реформування науки і національної економіки в цілому.

2. Основними соціально-економічними передумовами, що сприяють розвитку такої діяльності є наступні:

скорочення кількості державних наукових і науково-дослідних установ різного підпорядкування і зменшення обсягів бюджетного фінансування на утримання науки;

кардинальні зміни в замовленнях на науково-дослідну продукцію, лібералізація і демократизація в напрямках організації науково-дослідної діяльності на засадах недержавних форм власності; поява нових джерел фінансування і комерціалізація науково-дослідної продукції, інтеграція України в світовий ринковий простір.

3. Підприємницькі структури в науці й науковому обслуговуванні повинні формуватись на альтернативних засадах державним науковим установам і в процесі розукрупнення останніх.

4. Аналіз та оцінка результатів функціонування різних типів підприємницьких організацій у сфері науки показали, що в умовах загального спаду науково-дослідної діяльності, скорочення чисельності працюючих розвиток підприємництва сприяє збереженню наукового потенціалу країни, виходу науки з кризи. Основними причинами, що гальмують розвиток підприємництва і знижують ефективність функціонування таких структур є низький рівень розвитку ринкової інфраструктури, недосконалість державної політики щодо оподаткування, кредитування і підтримки підприємництва, відсутність юридичної захищеності власників інтелектуальної праці, "ноу-хау", монополізм державних установ, психологічна невідповідність науковців до сприйняття і організації власного діла, невизначеність перспектив.

5. Підвищення ефективності функціонування підприємницьких структур науково-дослідного спрямування потребує розробки державної програми підтримки такої діяльності. Запропоновані в дисертації методичні підходи до оцінки підприємницького ризику й заходи для його зниження, формування економічного

механізму підтримки підприємницької діяльності з боку держави, регіонів, суб'єктів ринкової економіки спрямовані на підвищення ефективності функціонування таких структур у сфері науки й наукового обслуговування.

IV. Основні роботи по темі дисертації.

4.1. Організаційно-економічні та правові засади стимулювання творчої активності працівників промислових підприємств (методичні вказівки), Львів, НАН України, Інститут регіональних досліджень, 1994 - 2,5 д.а. В співавторстві.

4.2. Медведчук С., Фурдичко О., Худо В. Розвиток малого бізнесу як реальний напрямок виходу економіки України з кризи // 36. Становлення нової економічної системи в Україні, Львів, МОУ, 1994 - 0,2 д.а.

4.3. Медведчук С., Худо В. Напрямки формування підприємницької діяльності в науці і науковому обслуговуванні України //36. Становлення нової економічної системи в Україні, Львів, МОУ, 1994 - 0,4 д.а. 4.4. Медведчук С., Худо В. Розвиток підприємництва в науці і науковому обслуговуванні України // 36. Соціально-економічні проблеми управління в умовах ринкової трансформації економіки, Львів, ІРД НАН України - 1995 - 0,4 д.а.

4.5. Соціально-трудовий потенціал: теорія і практика. К., Наукова думка, 1994 - 40 д.а. В співавторстві.

АНОТАЦІЯ.

Защищается рукопись диссертации, которая содержит теоретические, методологические исследования и рекомендации, направленные на повышение эффективности функционирования предпринимательских структур в сфере науки и научного обслуживания. Разработаны конкретные модели поддержки предпринимательских научно-исследовательских организаций со стороны государства, регионов, субъектов рыночной экономики.

This thesis contains the theoretical and methodological data and recommendations aimed for the improvement of the effectiveness of entrepreneurial structure operation in the sphere of science and scientific service. Specific models of entrepreneurial scientific research organizations support by the state, regions & subjects of market economy have been developed.

Ключові слова: наука і наукове обслуговування, підприємництво, ефективність функціонування.

Підп. до друку 27.04.1995. Формат 60x84/16. Друк офсетний.
Гарнітура "SchoolBook". Папір офсетний. Ум. друк. арк. 1,39.

Віддруковано в друкарні видавничого підприємства "СТРІМ"
290021, Львів, вул.Кульпарківська,99.

44856

AB 32.299

AB 32.299